

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNİN YAZI SİSTEMİ

Ayşe Yurdakul*

- Türkler; tarihleri boyunca başta Göktürk, Uygur, Arap ve Latin alfabeleri olmak üzere çok farklı yazı sistemleri kullanmışlardır. Göktürk veya diğer adıyla Orhun alfabesi, Türk yazı dili için Türkler tarafından kullanılan ilk yazı sistemidir (Karaağaç, 2013: 96). 1928’de Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün önderliğinde gerçekleştirilen Harf İnkılabı ile, Türkiye Türkçesinde Latin alfabesi kullanılmaya başlamıştır. Hem 1 Kasım 1928 tarihli ve 1353 sayılı kanuna hem de çoğunluk görüşüne göre Türk alfabesi 29 harften oluşmaktadır (Zülfikar, 2012: 67; User, 2006: 376-377; Sak vd., 2006: 213; Aydın, 2010: 326; Aydın, 2012: 66; Saibekova & Aytaş, 2019: 81; Kaya, 2020: 62). Fakat <â>¹, <î> ve <û> işaretlerini de alfabeye dâhil ederek Türk yazı sisteminin toplam 32 grafemden ibaret olduğunu belirten kuramlar da mevcuttur (bk. Koşaner vd., 2013: 474-476). Bu iki farklı görüşten çıkarılan bir başka sonuç da bir dilin yazı sisteminin temel işaretiyle ilişkin görüş birliği olmamasıdır. Örneğin User (2006), Sak vd. (2006), Aydın (2010), Aydın (2012) ve Kaya (2020); Türk alfabesinin yapı taşının harf olduğunu savunurlarken Koşaner vd. (2013) ve Saibekova & Aytaş (2019) grafemi birincil yazı işareti olarak belirlerler. Üstelik geçmişteki ve hâlihazırdaki araştırmalarda 29 harfli Türk alfabesinin, ses sistemine uygun olduğu ve her sese bir harf atanabildiği düşünülüp tereddütsüz kabul edilir (bk. Engin & Uygun, 2011: 212; Artuner, 1994: 5). Ancak söz konusu yazı sisteminin birimleri tek tek irdelendiğinde tutarsızlıkların yanı sıra eksiklerin de olduğu teşhis edilmektedir. Bir

* PD Dr. (Doç. Dr.), Technische Universität Braunschweig (Braunschweig Teknik Üniversitesi) Beşerî ve Eğitim Bilimleri Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bienroder Weg 80, D-38106 Braunschweig, 00495313918679, a.yurdakul@tu-braunschweig.de

¹ Mevcut çalışmada grafem, açılı parantez içinde gösterilmektedir (Berg, 2019: 10).

taraftan |ğ|² işareti, ses sisteminde bir (ses) karşılığı olmadığından dolayı ses sistemi temelli Türk alfabesiyle çalışmaktadır. Diğer taraftan, birçok dilin yazı sisteminde (ör. Almancada, İngilizcede, İtalyancada) olduğu gibi Türk yazı sisteminde de uzun ünlüleri temsil eden (tek) bir yazılı işaret veya harf yoktur. Bu eksiklik nedeniyle, örneğin <ağ> işareti gibi |ğ| ile önündeki ünlü işarettten oluşan ve bütün bir sesi³ (bu bağlamda: sesçil alfabede [a]⁴ işaretiyle gösterilen uzun *a* sesini) temsil eden yazı birimleri de (bk. Koşaner vd., 2013: 477-478; Coşkun, 1999: 43-44) ses temelli bir yazı sisteminin inşasında gözetsilmelidir.

Dolayısıyla, günümüz Türkçesinde kullanılan alfabenin hem nicel hem nitel açıdan incelenmesi gerekmektedir. Mevcut çalışmanın amacı, yukarıda sorsallaştırılan unsurlara değinerek şu sorulara yanıt aramaktır:

Ses temelli bir Türk alfabesinin temel yapı taşı, harf midir yoksa grafem midir?

Ses temelli bir Türk alfabesi, kaç birimden ve hangi birimlerden oluşmaktadır?

İlerleyen bölümlerde, çeşitli kuramlardan yola çıkarak harf ve grafem terimleri tanımlanacaktır. Akabinde bu terimler temelinde ve en küçük çift yönlemiyle, Türk yazı dili için bir yazı birimi envanteri elde edilerek yukarıdaki sorular yanıtlanacaktır. Söz konusu metot, tek bir birimde farklılık gösteren bir çift sözcüğün, anlam değışikliğine yol açmasını içerir. Genel olarak bu yöntem, ses birimlerinin saptanmasında kullanılır (Demirezen, 2005: 59). Mevcut incelemede ise yazı birimlerinin elde edilmesi için tercih edilecektir. Söz geliş *at* ve *ad* sözcükleri, son yazılı işarete (<t> işareti <d> işarete karşı) farklılık göstermektedir. Birim farklılığı, eksik veya fazla bir işarettten de kaynaklanabilir (bk. Neef, 2005: 94). Buna örnek olarak da ilk işarete (<k> işarete karşı eksik işaret) farklılık gösteren *kat* ve *at* sözcükleri verilebilir.

Alfabetik İşaretler

Genellikle yazı üç yazı tipine ayrılır (Demir & Yılmaz, 2014: 24). Anlam taşıyan birimlerden (logo-gramlardan) oluşan bir yazı sistemine logografik yazı denilir. Söz geliş Çin yazı sistemi logografiktir. Aksine hece veya ses temsil eden (yazılı) işaretlerden (hece işaretlerinden, harflerden veya grafemlerden) oluşan bir yazı sistemi ise fonografik yazıdır. Bu yazı tipi, birim türü bakımından ikiye (hece yazısına ve alfabe) ayrılmaktadır (bk. User, 2006: 18). Hece-leri temsil eden (yazılı) işaretlerden meydana gelen yazı hece yazısıdır (Karaağaç, 2013: 455). Bu yazı sistemine örnek olarak Japon yazı sistemi verilebilir. Alfabenin, bir veya birkaç ses birimini (fonemi) karşılayan veya yazıya geçir-

² Mevcut çalışmada harf, dikey parantez içinde gösterilmektedir (Berg, 2019: 10).

³ Bütün bir sestem (fonemden) kasıt, söz geliş [aa] veya [aı] gibi ses birleşimi (fonem birleşimi) olmamasıdır.

⁴ Sesler, Uluslararası Fonetik Alfabe'deki sesçil harflerle işaretlendirilir (bk. International Phonetic Association, 1999). Mevcut çalışmada her bir ses için ayrı işaret (sesçil harf) kullanılacak (bk. Yurdakul, 2022: 68-69) ve ses birimi, köşeli parantez içinde gösterilecektir (bk. Neef, 2005).

mek için kullanılan (yazılı) işaretler sistemi olduğu tartışmasızdır (User, 2006: 18; Karaağaç, 2013: 88). Ancak yukarıda da belirtildiği üzere çoğu dil bilimci, sözü edilen birimin harf olduğunu ileri sürerlerken söz gelişi Koşaner vd. (2013: 474-476) ve Saibekova & Aytaş (2019: 78, 81), alfabenin yazı birimini grafem olarak adlandırırılar. Yazı birimine ilişkin görüş ayrılığından dolayı bu bölümde iki terime açıklık getirilip Latin kökenli Türk alfabesine uygun yazı birimi belirlenecektir.

Harf

Harf terimine dair farklı tanım denemeleri ve tasnifler mevcuttur ve bunlardan bazıları, belirli unsurlarda oldukça tutarsız ve problemlidir. Çoğu kaynaklarda harf, alfabenin en küçük ve temel yapı taşı olarak belirlenmekte ve (ya) bir ses birimini yazı dilinde karşılayan veya temsil eden (yazılı) işaret olarak tanımlanmaktadır (Ferah, 2009: 350; Karaağaç, 2013: 452; Neef, 2005: 39). En küçük birim olduğu görüşü bu analizde de tasvip edilmektedir. Ancak, Türkçedeki uzun ünlüler dikkate alınırsa tek bir graftan oluşan harf birimi, Türkçenin bütün seslerini karşılamak için yeterli olmayacaktır.

Bir diğer tanım da harfin anlam ayırt edici bir birim olmasıdır (Yurdakul, 2022: 95). Fakat bu tanım da ilgili çalışmada yalnızca ses sisteminden bağımsız bir yazı sistemi için belirlendiğinden dolayı makul değildir. Nerius vd. (2007: 108) ise harfi grafemin (bk. aşağı) bir parçası olarak addederler. Harfin, en basit yazı birimi olduğu fakat her sesi temsil etmek için yeterli olmadığı düşünülürse (bk. yukarı) bu tasvir ikna edicidir.

Özellikle yabancı dilde yazılmış kaynaklarda küçük ve büyük harflerin de yazı birimi statüleri tartışılmaktadır. Bazı dil bilimcilere göre söz konusu harfler, aynı soyut harfi teşkil eden iki somut harf türüdür. Hatta bazı kuramlarda grafetik (yazı bilgisel) birimler olarak sınıflandırılır çünkü Neef'e göre her iki harf aynı sesi karşılamaktadır ve iki harfin birbiriyle değiştirilmesi, ses-harf ilişkisinde bir değişiklik teşkil etmemektedir (Neef, 2005: 13, 37). Örneğin gerek küçük |b| harfi gerek büyük |B| harfi [b] sesini temsil etmektedir. Aksine Kohrt (1985: 458), küçük ve büyük harfi aynı harfin iki somut türü olarak değil, birer soyut harf olarak değerlendirir. |Gazi| - |gazi| ve |İpek| - |ipek| gibi en küçük çift örneklerinden de anlaşıldığı üzere, küçük ve büyük harfin birbiriyle değiştirilmesi Türkçede (de) anlam değişikliği yaratmaktadır. Bu çalışmada, ses sistemi temelli bir yazı sistemi inşa edileceği için Neef'in görüşüne katılarak, küçük ve büyük harf ayırt edilmeksizin soyut bir yazı birimi kavramı kullanılacaktır.

Harf terimini tanımlarken onunla birleşen diyakritik işaretlerden de bahsetmeden olmaz. Diyakritik işaretler, *"eklendiği harfin fonetik değerini değiştiren işaretlerdir. Diyakritik işaretler harfin üstünde, altında, sağında, solunda veya harfin gövdesinde (ortasında) harfle tümleşik ya da harften ayrı bir şekilde kullanılmaktadır."* (Çil, 2017: 3) Çil'e göre Türk alfabesinde, diyakritik işareti olan toplam altı harf mevcuttur (Çil, 2017: ii). Ancak şapkası olan harfler ve büyük

harfler de dikkate alınırsa bu sayı 18'e çıkmaktadır. Bunların dokuzu küçük ve diğer dokuzu da büyük harftir. Türk alfabesindeki işaretler arasında çengel (|ç|, |ş|, |Ç|, |Ş|), çift nokta (|ö|, |ü|, |Ö|, |Ü|), nokta (|i|, |İ|), taç (|ğ|, |Ğ|) ve şapka (|â|, |î|, |û|, |Â|, |Î|, |Û|) yer almaktadır (bk. Çil, 2017: 25-35). Berg (2019: 27), diyakritik işaretlerin de anlam ayırt edici özelliğe sahip olduğunu iddia etmektedir. Türkçede bu tespit şu örneklerle açıklanabilir: |kar| - |kâr|, |resmi| - |resmî| ve |şura| - |şûra|. Verilen en küçük çift örneklerinde yalnızca söz konusu diyakritik işaretleri değiştirerek anlam farklılığı sağlanabilir. Fakat diyakritik işaretler, mevcut analizde parçalar altı birimler olarak değerlendirildiğinden dolayı tek başına yer alamaz, ancak harflere ulanarak veya eklenerek (bk. Özdemir, 2017: 66) bir yazı birimi (tam olarak bir grafem) oluşturur.

Yukarıda bahsedilen unsurlardan çıkarılan ara sonuçlar, 1) ses sistemi temelli bir yazı sisteminin temel yapı taşının harf olmadığı ve 2) harfin grafemin bir bileşeni olduğudur. Bu nedenle bir sonraki alt bölümde grafem biriminin tanımına değinilecek ve grafemin, söz konusu yazı sistemine uygunluğu ses sistemsel sebepler doğrultusunda açıklanacaktır.

Grafem

Farklı yazı bilimi konseptlerinde grafem terimine ilişkin birçok tanım saptanabilir. Koşaner vd. (2013: 474) ve Saibekova & Aytas (2019: 79), grafemi yazı dilinin en küçük birimi olarak betimlerler. Bu tanım denemesi, örneğin <ağ> veya <â> gibi birden çok işaretten oluşan yazı birimleri dikkate alınırsa çelişkilidir. Oysa bir önceki alt bölümde en küçük yazı biriminin esasen harf olduğu tespit edilmişti. Neticede grafem, yazı sisteminin en küçük birimi değildir. Yabancı dildeki dil bilim çalışmalarında grafem, bütün bir fonemi temsil eden ve ya bir harften (ör. <u>) ya da birden fazla harften (ör. <uğ>) veya bir harf ve bir diyakritik işaretten (ör. <û>) oluşan bir birim olarak tanımlanır (Nerius vd., 2007: 107; Primus, 2003: 43). Tek bir harfin, (belirli bağlamlarda) karşılayamadığı bir fonemi (ör. sesçil alfabede [u] olarak işaretlendirilen uzun u sesini) yazı dilinde ancak birçok harften oluşan veya bir harf ile bir diyakritik işaretin birleşimi olan bir grafem (bu örnekte: <uğ> veya <û>) temsil edebilir. Hatta uzun *ı*, *o*, *ö* ve *ü* seslerinin yazıdaki karşılıkları her bağlamda iki harfli grafemlerdir (bk. <ığ>, <oğ>, <ög> ve <üğ>). Grafem ile harfin bu ilişkisinden çıkarılan sonuç, harfin (tıpkı diyakritik işaret gibi) grafemin bir parçası olduğudur (bk. yukarı). Bunun neticesinde de harf kavramı, bu incelemede yalnızca grafemin bir parçası (ikincil bir yazı birimi) olarak kullanılacaktır. Verilen grafem örneklerindeki |ğ| işareti daha doğrusu harfi, ses karşılığı olmadığından ötürü (tek başına) grafem konumuna erişemez.

Grafemin bir diğer tanımı ise (fonem gibi) anlam ayırt edici bir birim teşkil ettiğidir (Genç, 2017: 40; Berg, 2019: 27). Ses temelli bir yazı sisteminin inşası için grafem biriminin, fonem birimine koşut olarak tanımlanması gerektiğinden bu tanım mevcut yaklaşımda desteklenmektedir.

Ses temeline dayanan bir yazı sisteminin inşası hedeflendiği için ve bu sistemin gereksinimlerini karşılamak için mevcut incelemede grafem, ya bir veya birden fazla harften meydana gelen ya da bir harf ve bir diyakritik işaretin birleşimi olan alfabetik temel yapı taşı olarak belirlenir ve yazı dilinin, bir veya birçok fonemi temsil eden ve anlam ayırt edici birimi olarak tanımlanır. Böylelikle hem Nerius vd. ve Primus'un hem de Genç ve Berg'in tanımlarından bir karma tanım çıkarılmıştır.

Türk Alfabesinin Grafemleri

Akabinde Türk alfabesinin grafemleri elde edilecektir. Öncelikle bugüne dek yapılan çalışmalardaki yazılı işaretlerin (tartışmasız kabul gören malum 29 harfin), bir önceki alt bölümde belirlenen grafem tanımına uygun olup olmadığı incelenecektir. Dolayısıyla bu işaretlerin, hem bütün bir sesi temsil edip etmediği hem de anlam ayırt edici özelliği en küçük çift yöntemiyle analiz edilecektir. Malum harflere ek olarak, Koşaner vd. (2013)'te belirtilen <â>, <î> ve <û> işaretleri ve uzun ünlüleri temsil eden <ağ>, <eğ>, <ığ>, <iğ>, <oğ>, <öğ>, <uğ> ve <üğ> gibi |ğ| ve önündeki ünlü işaretten ve böylelikle birden fazla graftan oluşan birimler de yukarıda bahsi geçen iki kriter çerçevesinde tetkik edilecektir. Oluşturulacak grafem envanteri, ses sistemini esas alacağı için ünlü ve ünsüz seslere koşut olarak iki alt envantere (ünlü grafemlere ve ünsüz grafemlere) ayrılacaktır.

Ünlü Grafemler

İlgili araştırma literatüründe tartışmasız kabul edilen ünlü harfler (bu çalışmada: ünlü grafemler); <a>, <e>, <i>, <ı>, <o>, <ö>, <u> ve <ü> işaretleridir (User, 2006: 376-377; Sak vd., 2006: 213; Aydın, 2010: 326; Aydın, 2012: 66; Saibekova & Aytas, 2019: 81; Kaya, 2020: 62). Şapkalı işaretler (<â>, <î> ve <û>), bugüne kadar yapılan çalışmalarda genellikle Türk alfabesine dâhil edilmez. Çoğunluk görüşünün aksine Koşaner vd. (2013: 474-476), bu yazılı işaretleri de Türk yazı sistemine (grafem olarak) eklemektedirler. Daha önceki bölümde grafem, alfabenin temel yazı birimi olarak belirlendiği için <â>, <î> ve <û> işaretleri de bu çalışmada dikkate alınacaktır. Sözü edilen şapkalı grafemlerin aksine, çengeli veya (çift) noktası olan <ç>, <i>, <ö>, <ş> ve <ü> grafemleri, diyakritik işaretlerinin anlam ayırt edici ve dolayısıyla anlaşılabilir şekilde ve tutarsızca alfabeden elenen bu üç şapkalı grafemin işaretlerinden farksız olmasına rağmen Türk alfabesinde tartışmasız yer alır. İşaretlerin anlam ayırıcı olduğunu şu en küçük çift örnekleri göstermektedir: *cam – çam, kır – kir, on – ön, bas – baş, un – ün*. Nitekim bu bağlamda bir çelişki söz konusudur ve bu çelişkiyi çözmek adına şapkalı işaretlerin de (diyakritik işaretleri olan diğer grafemlere koşut olarak) alfabeğe eklenmesi gerekmektedir.

Ayrıca daha önceki bölümlerde tartışılan |ğ| (harfi), mevcut çalışmadaki grafem tanımına uymadığından dolayı fakat ünlü harflerle birleşince bütün bir fonemi (uzun bir ünlüyü) temsil ettiği için <ağ>, <eğ>, <ığ>, <iğ>, <oğ>, <öğ>, <uğ> ve <üğ> grafemlerinde yer alacaktır. Öncelikle yukarıda bahsi geçen tüm

ünlü grafemlerin, bir veya birden çok fonemi (çoğu kez bir kısa ve bir uzun ünlüyü) karşıladığı, sözcük örnekleri üzerinden teyit edilecektir (bk. Çizelge 1). Zira bu çalışmadaki grafem biriminin ilk tanımlama kriteri budur. Gerekli olan ses birimleri ve ilgili sesçil harfleri, Türkçenin ses sistemine (bilhassa uzun ünlülere) ilişkin tutarsızlıklar ve eksikler (bk. ör. Artuner, 1994; Karaağaç, 2015; Demir, 2019) tartışılmaksızın, bu sorunları daha önce Yurdakul (2022)'de ayrıntılı bir şekilde ele alan analizden çıkarılacaktır.

Çizelge 1: Ünlü Grafemler ve Ses Karşılıkları

Grafem	Ses (Fonem) Karşılığı			
	Kısa ünlü	Sözcük Örneği	Uzun ünlü	Sözcük Örneği
<a>	[a]	<i>at</i>	[a]	<i>hale</i>
<e>	[ɛ]	<i>el</i>	[e]	<i>memur</i>
<ı>	[ɔ]	<i>kır</i>		
<i>	[ɪ]	<i>kir</i>	[i]	<i>hile</i>
<o>	[ɔ]	<i>ot</i>		
<ö>	[œ]	<i>ön</i>		
<u>	[ʊ]	<i>un</i>	[u]	<i>şule</i>
<ü>	[y]	<i>ün</i>		
<â>	[a]	<i>kâr</i>	[a]	<i>âdet</i>
<î>			[i]	<i>resmî</i>
<û>	[ʊ]	<i>makûs</i>	[u]	<i>şûra</i>
<ağ>			[a]	<i>dağ</i>
<eğ>			[e]	<i>yeğ</i>
<ığ>			[ɯ]	<i>sığ</i>
<iğ>			[i]	<i>çiğ</i>
<oğ>			[o]	<i>oğlan</i>
<öğ>			[ø]	<i>öğle</i>
<uğ>			[u]	<i>uğramak</i>
<üğ>			[y]	<i>düğme</i>

Yukarıdaki çizelgede incelenen yazılı işaretlerin, bütün bir fonemi temsil ettiği kanıtlandıktan sonra en küçük çift metoduyla, mevcut çalışmadaki grafem tanımının ikinci kriteri olan anlam ayırıcılık kriterini yerine getirip getirmediği tespit edilecektir (bk. Çizelge 2). Sözcük örnekleri de çift teşkil ettiğinden dolayı grafem yerine grafem çiftleri kullanılacaktır.

Çizelge 2: Ünlü Grafemler ve En Küçük Çift Örnekleri

Grafem Çifti	En Küçük Çift Örneği
<a> - <e>	<i>an - en</i>
<ı> - <i>	<i>kır - kir</i>
<o> - <ö>	<i>on - ön</i>
<u> - <ü>	<i>un - ün</i>
<â> - <a>	<i>kâr - kar</i>
<î> - <i>	<i>resmî - resmi</i>
<û> - <u>	<i>şûra - şura</i>
<ağ> - <a>	<i>dağ - da</i>
<eğ> - <e>	<i>yeğ - ye</i>
<ığ> - <ı>	<i>sığla - sıla</i>
<iğ> - <i>	<i>diriğ - diri</i>
<oğ> - <o>	<i>oğlan - olan</i>
<öğ> - <ö>	<i>öğlen - ölen</i>
<uğ> - <u>	<i>buğra - bura</i>
<üğ> - <ü>	<i>düğmen - dümen</i>

Sonuç olarak mevcut çalışmadaki Türk yazı sisteminin ünlü grafem envanteri 19 birimden (bunlardan sekizi iki harften) oluşmaktadır. Söz konusu birimler; <a>, <e>, <ı>, <i>, <o>, <ö>, <u>, <ü>, <â>, <î>, <û>, <ağ>, <eğ>, <ığ>, <iğ>, <oğ>, <öğ>, <uğ> ve <üğ> grafemleridir.

Ünsüz Grafemler

Ünlü grafemlerden oluşan envanteri önceki bölümde oluşturduktan sonra ünsüz sesleri temsil eden yazılı işaretlerin (, <c>, <ç>, <d>, <f>, <g>, <h>, <j>, <k>, <l>, <m>, <n>, <p>, <r>, <s>, <ş>, <t>, <v>, <y> ve <z>) de grafem statüsünde olup olmadığı bu bölümde analiz edilecektir. Bahsi geçen birimler, yaygın kanaate göre zaten Türk alfabesinde yer almaktadır. Önceki bölümlerde [ğ] harfi, grafem kriterlerini yerine getirmediğinden dolayı elenmiş ve önündeki ünlü harflerle birleşerek bir grafem oluşturmuştu. Bu nedenle ünsüzler envanterinin inşasında gözetilmeyecektir. İlk olarak bütün işaretlerin, bir veya birden fazla fonemi temsil edip etmediği yine sözcük örnekleri üzerinden değerlendirilecektir (bk. Çizelge 3).

Çizelge 3: Ünsüz Grafemler ve Ses Karşılıkları

Grafem	Ses (Fonem) Karşılığı		Sözcük Örneği	
	[b]		<i>buz</i>	
<c>	[dʒ]		<i>cam</i>	
<ç>	[tʃ]		<i>çam</i>	
<d>	[d]		<i>dam</i>	
<f>	[f]		<i>fırın</i>	
<g>	[g]	[ɟ]	<i>gar</i>	<i>gül</i>
<h>	[h]	[ç] [x]	<i>halı</i>	<i>ihtimal</i> <i>sabah</i>
<j>	[ʒ]		<i>jale</i>	
<k>	[k]	[c]	<i>kar</i>	<i>kâr</i>
<l>	[l]	[ɭ]	<i>kel</i>	<i>kal</i>
<m>	[m]		<i>muz</i>	
<n>	[n]		<i>nur</i>	
<p>	[p]		<i>pil</i>	
<r>	[r]		<i>ray</i>	
<s>	[s]		<i>su</i>	
<ş>	[ʃ]		<i>şişe</i>	
<t>	[t]		<i>tuz</i>	
<v>	[v]		<i>vazo</i>	
<y>	[j]		<i>yer</i>	
<z>	[z]		<i>zil</i>	

Çizelge 3’de incelenen her bir ünsüz işaretin de bütün bir sesi temsil ettiği ve potansiyel grafem olduğu belirlenmiştir. Akabinde yine en küçük çift yöntemle, bu grafem adaylarının anlam ayırt edici özelliği ele alınacaktır (bk. Çizelge 4).

Çizelge 4: Ünsüz Grafemler ve En Küçük Çift Örnekleri

Grafem Çifti	En Küçük Çift Örneği
 - <ç>	<i>bağ - çağ</i>
<c> - <d>	<i>cam - dam</i>
<f> - <g>	<i>far - gar</i>
<h> - <j>	<i>hale - jale</i>
<k> - <n>	<i>kar - nar</i>
<l> - <m>	<i>lor - mor</i>
<p> - <t>	<i>pas - tas</i>
<r> - <s>	<i>ret - set</i>
<ş> - <y>	<i>şen - yen</i>
<v> - <z>	<i>var - zar</i>

Bu etapta ünsüz işaretlerin de anlam ayırıcı ve dolayısıyla grafem olduğu kanıtlanmıştır. Sonuç olarak Türk yazı sisteminin ünsüz grafem envanteri, toplam 20 birimden oluşmakta ve bu grafemler arasında , <c>, <ç>, <d>, <f>, <g>, <h>, <j>, <k>, <l>, <m>, <n>, <p>, <r>, <s>, <ş>, <t>, <v>, <y> ve <z> grafemleri yer almaktadır.

Sonuç

Yazı sisteminin temel yapı taşı olarak grafem belirlendiğinde ve ses sistemi esas alındığında Türk alfabesinin toplam 39 grafemden (19 ünlü ve 20 ünsüz grafemden) oluştuğu neticesine varılmaktadır. Bu yazı sistemindeki her bir grafem, kaç bileşenden oluşursa oluşsun ya bir fonemi ya da birkaç fonemi temsil eder ve anlam ayırt edicidir. Son özellik en küçük çift yöntemiyle kanıtlanır. Müteakip çalışmalarda, incelenmeyen olgulara ve unsurlara odaklanılabilir: Mevcut çalışmadaki Türk alfabesinin nicel ve nitel özellikleri, yazı biriminin başka bir yaklaşımda söz gelişi harf olarak belirlendiği ve harflerin, ses sisteminden bağımsız elde edildiği takdirde değişecektir. Dolayısıyla bir dilin yazı sistemi veya envanteri, ancak belirli bir kuramsal çerçevede belirlenebilir. Ayrıca aynı kuramsal çerçevede, aynı alfabe (söz gelişi Latin alfabesine) dayanan farklı dillerin (ör. Türkçe, Almanca ve İngilizcenin) yazı sistemlerini birbiriyle karşılaştırmak da mümkün olacaktır.

Kaynaklar

- Artuner, Harun, “Bir Türkçe Fonem Kümeleme Sistemi Tasarımı ve Gerçekleştirimi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara 1994.
- Aydın, Özgür, “Elifbâdan Alfabeye: İki Yazı Sisteminde Yazıbirim Sesbirim Etkileşimi”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, S 39, Ankara 2012, s. 61-86.
- Aydın, Tahirhan, “Arapça ve Türkçe’de Sesler – Karşıtsal Çözümleme”, *EKEV Akademi Dergisi*, S 44, Erzurum 2010, s. 321-334.
- Berg, Kristian, *Graphematik der Morpheme im Deutschen und Englischen*, De Gruyter Verlag, Berlin, Boston 2019.
- Coşkun, Volkan, “Türkiye Türkçesinde Ünlüler ve Ünsüzler”, *Belleten*, S 47, Ankara 1999, s. 41-50.
- Çil, Murat, “Türk Alfabesindeki Diyakritik İşaretlerin Tipografik Bağlamda İncelenmesi ve Deneysel Bir Başlık Fontu Tasarımı”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi, İstanbul 2017.
- Demir, Necati, *Türkçe Ses ve Biçim Bilgisi*, Altınordu Yayınları, Ankara 2019.
- Demir, Nurettin, Yılmaz, Emine, *Bitmeyen Öykü: Alfabe Tartışmaları*, Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları, Ankara 2014.
- Demirezen, Mehmet, “Çağdaş Türkçede İkincil Sesletim Sorunları”, *Belleten*, S 1, Ankara 2005, s. 57-68.
- Engin, Gizem, Uygun, Selçuk, “Osmanlı’dan Günümüze Okuma Yazma Öğretimi”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S 1, Elazığ 2011, s. 197-216.
- Ferah, Aysel, “Türkçe İlk Okuma Yazma Göstergelerinin İncelenmesi”, *Türk Dili*, S 688, Ankara 2009, s. 348-362.
- Genç, Hanife Nâlân, “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yazma Eğitimi Bağlamında Yazım ve Noktalama”, *Dil Dergisi*, S 2, Ankara 2017, s. 31-42.
- International Phonetic Association, *Handbook of the International Phonetic Association. A Guide to the Use of the International Phonetic Alphabet*, Cambridge University Press, Cambridge 1999.
- Karaağaç, Günay, *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2013.
- Karaağaç, Günay, *Türkçenin Ses Bilgisi*, Kesit Yayınları, İstanbul 2015.
- Kaya, Resul, “İtalyanların Türkçe Öğretimi: Harfler ve Ses Karşılıkları”, *Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisi*, S 6, Ankara 2020, s. 51-75.
- Kohrt, Manfred, *Problemgeschichte des Graphembegriffs und des frühen Phonembegriffs*, Niemeyer Verlag, Tübingen 1985.
- Koşaner, Özgün vd., “Improving Turkish Language Training Materials: Grapheme-to-Phoneme Conversion for Adding Phonemic Transcription into Dictionary Entries and Course Books”, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, S 103, Oxford 2013, s. 473-484.
- Neef, Martin, *Die Graphematik des Deutschen*, Niemeyer Verlag, Tübingen 2005.

Nerius, Dieter vd., *Deutsche Orthographie*, 4. Auflage, Olms Verlag, Hildesheim 2007.

Primus, Beatrice, “Zum Silbenbegriff in der Schrift-, Laut- und Gebärdensprache – Versuch einer mediumüber-greifenden Fundierung”, *Zeitschrift für Sprachwissenschaft*, S 22, Berlin, Boston 2003, s. 3-55.

Özdemir, Fatih, “Font Tasarlama Süreçleri ve Temel İpuçları”, *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, S 2, Malatya 2017, s. 62-70.

Saibekova, Nazira Usenkyzy, Aytaş, Gıyasettin, “The Similarities of Graphemes in Kazakh and Turkish Languages”, *Eurasian Journal of Philology: Science and Education*, S 173, Almatı 2019, s. 78-82.

Sak, Haşim vd., “A Corpus-Based Concatenative Speech Synthesis System for Turkish”, *Turk J Elec Engin*, S 2, Ankara 2006, s. 209-223.

User, Hatice Şirin, *Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 2006.

Yurdakul, Ayşe “Formale Kongruenz semantischer falscher Freunde – ein Vergleich des Deutschen und des Türkischen”, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Braunschweig Teknik Üniversitesi, Braunschweig 2022.

Zülfikar, Hamza , “Yeni Türk Harflerinin Yazımıza Getirdiği Kolaylıklar”, *Türk Dili*, S 731, Ankara 2012, s. 65-70.